

A mezőtúri fazekasság múltja és jelene

A Nagykunság déli részén található Mezőtúr a 19. század utolsó harmadára, az egész történelmi Magyarországot tekintve, az egyik legnagyobb fazekas központtá fejlődött, csak Hódmezővásárhely előzte meg, ami a műhelyek számát illeti. Ezekben a műhelyekben több száz korongos és virágozó (díszítő) dolgozott, és a mezőtúri edények a vásároló fazekasok, illetve a kereskedők révén az ország távoli pontjaira is eljutottak. A túri edény keresett árucikk volt a piacokon. A vásárlók praktikusságuk, jó minőségük és esztétikus megjelenésük miatt kedvelték az egyszerű köcsögöket, szilkéket, a fehér vagy sárga alapú, mívesen kikorongozott, gazdagon díszített mázas korsókat, lisztes bödönöket, kantákat.

Mielőtt ez az aranykor, vagy klasszikus kor beköszöntött volna, a település fazekasai már sok száz éve készítettek az itteni agyagból edényeket, kályhacsempéket. Levéltári adatokból, régészeti leletekből tudható, hogy a középkori Mezőtúron már korongoztak és égettek cserépedényt, voltak késői utódjaikhoz nagyon hasonló égetőkatlanok. Ezek a korai fazekasárúk még szinte mind mázatlan ún.: feketekerámiák. Fekete és szürke falukra nagyon egyszerű, kavicsal csiszolt vonalak, spirálok, körök, esetleg igen stilizált növények kerültek, mint díszítőelemek. A nagyobb méretű edények falát rátétes abroncsokkal tették szebbé és erősebbé.

Valószínű, hogy a középkori kézművesek már valamiféle céhes formában dolgoztak, az viszont bizonyos, hogy a 18. század végén a mezőtúri korsósok kiváltságlevelet kaptak, majd ez a „Céh Forma Társaság” a 19. század elején a kiváltságait bővítette és azt meg is erősítette.

Mezőtúr a 18-19. században erős és jelentős város volt. Vására, amely a debrecenivel vetekedett, és a nagyállattartás, valamint később a gabonatermesztés jelentős bevételt hozott a város lakóinak, illetve szinte kikövetelte az iparos mesterségek jelenlétét és azok magas színvonalát. Több tucat mészáros, hentes, csizmadia, szűcs, szabó, kádár, kerékgyártó dolgozott a településen, egyre több lett a fazekas is, komoly iparos réteg alakult ki. Mindnyájuk munkájára szükség volt, hiszen a fejlődő, gazdagodó és polgárosodó nagykunsági ember igénye eltartotta ezen szakmák művelőit. Az itt élők polgárosodásához hozzájárult a híres református kollégium is, ahol a nagykun városok értelmiségének színe-java tanult.

Ebben a pezsgő életű városban, ezzel a társadalmi háttérrel kezdett az 1830-as évek végén a többi szakma közül kiemelkedni a fazekasság.

Az első fontos lépés a mázas kerámia nagy mennyiségben való készítése volt. A mezőtúriak ismerték a mázakat, használták is, de a Hódmezővásárhelyről Mezőtúrra költözött céhes társaktól tanulták meg annak minden fortélyát.

A mázak előbb egyszerű zöld, barna, sárga színűek voltak, azokat általában kevés írókás dísszel tették érdekesebbé. Ahogy haladunk előre a korban, a színek egyre hangsúlyosabbak lettek, a díszítmények szó szerint kivirágoztak, ahogy a műhelyek egyre jobban elsajátították az új technikákat, az új anyagokkal való munkát.

A formákról elmondható, hogy a mezőtúri stílus, azaz a nagyöblűre, büszke állásúra kikorongozott edény ekkor nyerte el végső formáját, és ezek a jellemzők a mai napig, a 21. századig megmaradtak.

Természetesen a kerámiakészítés felfutásának a keresleten kívül volt még egy nagyon fontos alapja: a szinte korlátlan mennyiségben rendelkezésre álló, korongozáshoz (és téglagyártáshoz) kiválóan alkalmas agyag. Ahogy a legtöbb síkvidéken lévő fazekas központban, Mezőtúron is vörösre égő, nem tűzálló agyagot bányásztak a városon belül és annak határában.

Az 1870-es években az addig jellemzően fehér alapszínű mezőtúri mázas edény megváltozott. Az uralkodó szín a sárga lett, melyet az Arad szomszédságában lévő Dud község bányájából szállított földfesték színétől a „dudi sárga” színtől kapott az edény. A sárga alapra fekete írókás virágmintákat, növényi leveleket írtak, melyeket zölddel, pirossal (téglasszínnel), kékkel és fehérrel töltögetnek ki. Ebben az időszakban a szinte elmaradhatatlan edénydíz is még a három nemzeti szín, amelyek minden nagyobb edényen megjelentek.

A mezőtúriak legfontosabb edénytípusa a korsó volt. A fazekas szakember elterjedtebb elnevezése a városban a *korsós*, hiszen minden műhely készítette a *vizeskorsókat*, *aratókorsókat*, *csörgőkorsókat*, a legmívesebb, legnagyobb szakmai tudást igénylő *csárdáskorsókat*. (Azt tartották, hogy ezeket a csupadisz, nagyon kecses és elég drága edényeket már csak akkor veszik le a polcról, a szekrény tetejéről, amikor csárdást járnak, azaz valamilyen ünnep van a családban, a közösségben.)

Az 1890-es évek elején a sok kiváló mester közül emelkedett ki máig hatóan *Badár Balázs* fazekas - vagy ahogyan később nevezte magát: *műfazekas*.

Badár előbb megtanulta a hagyományos kerámiakészítés technikáját, a túri formákat, díszítményeket, majd saját tehetsége szerint elkezdte kora képző-és iparművészeti irányzatainak stílusában azokat alkalmazni. Műhelye tehát egy hagyományos fazekasműhely, de munkái már nem az egyszerű konyhai edények, hanem a parasztpolgár házának, a polgár és arisztokrata szalonjának díszei voltak.

Kiváló rajzkészsége és korongos tudása már korai munkáin is megmutatkozott és az elismerések nem is maradtak el: az 1890-es aradi iparkiállítás elismerő oklevele után hazai és külföldi kiállítások sokaságán nyert nagydíjakat. A magyar Millennium idején már ismert mester, a királyi pár kitüntette, vásárolt is tőle. 1900-ban Párizsban a nemzetközi kiállításon számtalan külföldi hívet szerzett

magának egészen magas színvonalú, polgárházak bútoraihoz tervezett díszkerámia-kollekciójával.

Badár-kerámiát birtokolni rang volt, és a minőséget garantált a mester, amikor az edény aljára rákarcolta a nevét. 1939-ben bekövetkezett haláláig elkészült sok ezer kerámiája és a máig fennmaradt darabok bizonyítják, hogy kivételes alkotó tette világhírűvé a túri fazekasságot.

Míg a Badár-műhely munkáit néha hónapokra előre kellett megrendelni, addig az 1900-as évek elejére a mezőtúri fazekasműhelyek egy része bezárt, egy hosszú, néha nagyon nehéz időszakokkal terhelt válság következett. A gyáripari kerámia és a zománcos lemezáru kiszorította a kézműipari kerámiát. A világháborúk zavaros időszakai ugyancsak kedvezőtlenül hatottak a kézműipar minden ágára, így a korsósok megélhetése is igen bizonytalanná vált.

Ez a válság eltartott az 1950-es évek elejéig, amikor a fazekas szakemberek egy része önként, egy része kényszer hatására belépett a szövetségbe, ahol már közösen dolgoztak a meghatározott tervek alapján.

A Fazekas Szövetségben egyszerre készítették az álnépies gyári tömegárut, és a kézzel készülő, jó minőségű, valódi esztétikai értéket képviselő kerámiát. A piacszerzéssel, kereskedelemmel járó gondok megoldódtak, a szocialista ország piacai szinte korlátlanul vették fel az értékes és az értéktelen készárut. Később Nyugat-Európába és az Egyesült Államokba is szállították az itt készülő használati-és díszárukat.

A Szövetség talán legnagyobb érdeme, hogy az 1970-es évek elejére az idős, nagy tudású mesterektől tanult fiatalokból az ország egyik legjobb tervező-alkotó gárdáját alakította ki, akik a mai napig is meghatározó személyiségei a mezőtúri és a magyarországi fazekas és keramikus alkotóközösségeknek.

A Szövetség már mint Kft. az ezredfordulón után bezárta kapuit, az ott dolgozók egy része saját műhelyében önálló vállalkozóként kezdett el dolgozni, de sajnos sokan teljesen elszakadtak szakmájuktól, a kerámiakészítéstől.

Jelenleg a városban tíz önálló fazekasműhely dolgozik. A mai alkotók nagy sikere, hogy 2009-ben a mezőtúri fazekasság a Szellemi Kulturális Örökség magyar nemzeti listájának része lett, ezzel is erősítve a városban ma is erős hagyománytisztelést és a kézműves örökség védelmét.

A mezőtúri fazekasság történetét a Túri Fazekas Múzeum állandó kiállítása mutatja be, illetve a Badár Emlékház és Műhely a Badár-családnak állít emléket 1939-ben berendezett fazekasműhelyével, illetve a kerámiákat bemutató kiállítószobájával.

(in: Mezőtúr város honlapja)

http://www.mezotur.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=23&Itemid=141&limitstart